

## ФОРМУВАННЯ СОТНІ УПА “БУЙНІ” (1943-1944 рр.)

*Розкрито процес формування сотні УПА “Буйні” та її кадровий склад на території Тернопільської Воєнної округи УПА-Захід “Лисоня” впродовж 1943-1944 рр.*

Ключові слова: сотня “Буйні”, ОУН, УНС, УПА, Воєнна округа УПА-Захід “Лисоня”, Степан Маркіза (“Гордій”), Друга світова війна.

На сучасному етапі вивчення історії національно-визвольної боротьби Української Повстанської Армії (УПА) у суспільства проявляється все більший інтерес до розвідок про діяльність окремих військових одиниць армії. Враховуючи те, що на сьогодні надзвичайно мало таких досліджень і, зокрема, досліджень, присвячених повстанським відділам на Тернопільщині, виникає суспільно-політичний інтерес щодо діяльності таких бойових підрозділів УПА. Одним із таких відділів, що діяв упродовж 1943-1944 рр. на території Тернопільської Воєнної округи УПА-Захід “Лисоня” (далі – ВО 3 “Лисоня”), була сотня під криптонімом “Буйні”, яка у 1940-х рр., відповідно до галицького діалекту, називалася “сотня «Буйних»”.

Актуальність проблематики ґрунтується на тому, що участь окружних проводів Організації Українських Націоналістів (ОУН) у процесі організації окремих військових підрозділів стала важливим чинником та показником у створенні відділів УПА, зокрема, і на терені Воєнної округи “Лисоня”.

Означена проблема має цінне наукове значення, оскільки дає змогу розкрити одну з найважливіших сфер військової діяльності ОУН – участь військових референтур та команд різних рівнів у організації військових підрозділів.

Наукова новизна полягає в тому, що у публікації на підставі об’єктивного й комплексного підходу, а також докладного аналізу документів і матеріалів проаналізовано військово діяльність ОУН, командування УНС та УПА у створенні одного підрозділу УПА сотні “Буйні” впродовж 1943-1944 рр. та їх вплив на процеси, безпосередньо пов’язані з формуванням військової одиниці.

Об’єктом дослідження є створення та діяльність Воєнної округи УПА-Захід “Лисоня”.

Предмет дослідження – участь воєнних референтур ОУН та військового командування Української Народної Самооборони (УНС), згодом УПА, на території Тернопільщини впродовж 1943-1944 рр. у процесі організації сотні УПА під криптонімом “Буйні”.

Основна мета публікації полягає в тому, щоб на основі об’єктивного, комплексного аналізу дослідити участь військових команд ОУН окружних та повітових проводів, згодом командування УНС та УПА в Тернопільській обл., у формуванні сотні “Буйні”.

Основним джерелом для написання статті є видана в 1948 р. у підпільному осередку “Тарнів” (імовірно, Тернопільський надрайон ОУН) “Хроніка сотні Буйних” [1, с. 2], в якій описана діяльність відділу. Автором хроніки є бунчужний сотні, а у другій половині 1940-х рр. референт пропаганди у Тернопільському надрайоні ОУН Касян Брикайло (“Колос”), який на основі своїх, а також залишених вояками УПА спогадів подав історію цього підрозділу [3, с. 21]. Джерельну базу складають документи українського підпілля, зокрема звіти ОУН та УПА, зібрані та опубліковані у тематичному збірникові, присвяченому ВО 3 “Лисоня” [3]. Значну цінність становить видання некрологів вояків УПА та підпільників ОУН з Тернопільського надрайону, значна частина яких за життя проходила військову службу в “Буйних” [4]. Також у статті використано окремі архівні матеріали, що зберігаються у Галузевому Державному архіві Служби Безпеки України, Архіві Управління СБУ в Тернопільській області та Державному архіві Тернопільської області. Деякі з них публікуються вперше.

У ХХ та ХХІ ст. дослідники УПА та місцеві краєзнавці не змогли приділити значної уваги формуванню та діяльності сотні “Буйних”, а згадки, що їх подано у працях Петра Мірчука [5], Лева Шанковського [6, 7], Євгена Штендери [8] та Василя Буртника [9] і впродовж багатьох років копіювали, не піддаючи критичному аналізу, є дещо помилковими.

На Тернопільщині формувати групи Української Народної Самооборони, що були передвісником УПА в Галичині, розпочали з початком літа 1943 р. Із Тернопільської округи ОУН для проходження вишколу в Карпатах Юліаном Кручовим, імовірно, працівником військової референтури, готувалися з числа членів та прихильників ОУН добровольці в УНС. Так, Лука Жабич (“Чорноморець”) подавав, що у с. Багатківці Тербовлянського р-ну із 37 добровольців було сформовано чоту та відправлено на вишкіл УНС в Карпати [10, с. 212]. Петро Кульчицький (“Тринак”) згадував, що 17 червня 1943 р. з Тербовлянського повіту він вирушив на вишкіл УНС у Карпати [11]. Ці добровольці та інші чоти

УНС з Тернопільської обл. ОУН у Долинщині сформували сотню УНС “Трембіта 2” к-ра “Чорнобрювого” [3, с. 46].

Тернопільський окружний провідник ОУН (ім'я не встановлено) Мотиль (“Січовик”) влітку 1943 р. зібрав усіх референтів округи і повітових провідників та поставив завдання – створити збройний відділ для самооборони – групу УНС. На нараді повітовим провідникам було доручено організувати добровольців для майбутнього повстанського підрозділу. Основний масив роботи зі створення групи УНС перейшов на організаційно-мобілізаційну (військову) референтуру ОУН, яку в Тернопільській округі очолював Ілярій Лютий (“Дяченко”, “Роман”). Військовий інтендант та паралельно господарчий референт окружного проводу Єфрем Бойко (“Буря”) мав забезпечити добровольців у повний бойовий виряд та організувати постачання харчів, а к-р “Роман” подбати про вишкіл та організацію добровольців у військову одиницю. Тоді ж окружний “Січовик” призначив відповідальним за організацію відділу організаційного референта округи Ярослава Бабія (“Богдан”, “Шах”) [2, с. 392; 4, с. 55].

Територія діяльності УНС Тернопільської обл. збігалася з територією Тернопільської обл. ОУН, яка у 1943-1944 рр. складалася із трьох округ: Бережанської, Тернопільської та Чортківської. До Тернопільської округи входило 5 повітів – Тернопільський, Теребовлянський, Скалатський, Копичинецький та Збаразький [12, с. 29–31]. Станом на 1943 р., при округах та повітах було організовано військові команди, які зайнялися підготовкою членів підпілля до збройного спротиву. Так, у Тернопільській округі повітові військові команди (ПВК) очолювали військові референти ОУН відповідних проводів. Із керівників ПВК, що діяли у другій половині 1943 р., відомо, що Теребовлянську очолював Петро П’яла (“Добриня”), Тернопільську – Степан Маркіза (“Гордій”, “Тур”), Збаразьку – “Марко”, Скалатську – ймовірно, Михайло Гаврилишин (“Жук”) [3, с. 689, 698, 702; 13, арк. 164]. Хто очолював ПВК Копичинеччини, на даний час не встановлено.

Після інтенсивної підготовки, проведеної впродовж літа-осені 1943 р. військовими командами, 7 листопада на збірний пункт до с. Велика Лука Тернопільського р-ну прибули перші добровольці з повітів Скалат, Тернопіль та Збараж. Загальна чисельність групи налічувала близько 40 стрільців. Тут добровольців зустрів повітовий провідник ОУН Тернопільщини Іван Комар (“Олес”, “Шелест”), який особисто перевірив виряд кожного стрільця та розподілив усіх по квартирах на нічліг. Наступного дня районний провідник ОУН, ймовірно Микулинеччини, “Тирса” через закрут Вапнярка вивів групу до с. Чорторя (сучасне с. Мироліубівка) цього ж району. Тут “Олес” розповів про військово-політичне становище в Україні та поставив основні завдання для майбутнього відділу. Цього самого вечора група вирушила у с. Кобиловолоки Теребовлянського р-ну, куди прибула 10 листопада. У селі до підрозділу приєдналися добровольці з Теребовлянського повіту та окружний військовий референт ОУН Тернопільщини “Роман”, який, перевіривши виряд стрільців, вивів вночі групу в близький ліс для організації у військову частину [2, с. 393–395].

11 листопада 1943 р. із групи добровольців, що налічувала понад 50 стрільців, було організовано військову групу УНС, яку очолив уродженець Скалатщини, колишній підстаршина польської армії к-р “Гроза” (також користувався псевдонімами “Сад” та “Охрим”). Бунчужним у підрозділі призначено к-ра “Максима”, а всіх стрільців звели в одну чоту, яку очолив к-р “Жук”. Ця чота УНС складалася із чотирьох роїв, які очолювали к-ри “Орленко”, “Боженко”, “Хмара” та “Кардинок”. Командир чоти та ройові “Боженко” і “Хмара” походили зі Східно Українських Земель (СУЗ) [1, арк. 7]. Ймовірно, що ройовий “Орленко” – це Володимир Шевчук, “Хмара” – Дмитро Удовенко, а “Боженко” – Анатолій Рак [14, арк. 9]. Теоретичні заняття (теренознавство, картознавство, зброезнавство, орієнтування у просторі вдень і вночі, ознайомлення з компасом, побудова розстрільної, відділ у наступі й відступі тощо) впродовж 10 днів проводив інструктор “Залізник”, що його до групи направили з діючих на Волині відділів УПА. Для побудови таборових жител-колиб до групи передавався “таборовий” друг “Крук” із сотні УНС “Сіроманці”, колишій вояк Галицької Армії. Щодо терміна “таборовий”, можна зробити припущення, йшлося про посаду “інтенданта” [2, с. 395–396]. Зв’язковим між командиром групи та окружною військовою командою було призначено Володимира на псевдо “Рекс” (прізвище на сьогодні не встановлено), що походив із с. Семенів Теребовлянського р-ну [15].

К-р “Роман” перед поділом групи на рої відібрав десятьох добровольців, які відправилися для праці на СУЗ, проте прізвища, імена чи псевдо цих стрільців на сьогодні не виявлено. Група УНС упродовж листопада 1943 р. поділялася на 2 частини, щоб проводити вишкіл та водночас розбудовувати табір у Кобиловолоцькому лісі [2, с. 395–396].

Значна активізація військової референтури ОУН у Галичині, зокрема й у Тернопільській округі, у другій половині 1943 р. призвела до прямих зіткнень із німецькими військами, які намагалися знищити організаційні структури ОУН та створені підрозділи УНС. У зв’язку з проголошенням німецькою адміністрацією у Галичині військового стану, який вступав у дію з 10 жовтня 1943 р., бойові акції як підпілля ОУН, так і німецьких поліційних військ стають масовими [3, с. 47–48]. Так, 23 листопада 1943 р. німецькі війська розпочали блокувати лісовий масив між селами Кобиловолоки і Папірня Теребовлянського р-ну та Яблунів і Сухостав Гусятинського р-ну, де формувалася та перебувала на вишколі група УНС. Заблокувавши села, ввечері війська освітлювали ракетами та прострілювали ліс. К-р підрозділу



"Гроза" запевняв, що бою не буде, бо інакше ворог не робив би такого шуму. Тому відділ не змінив свого місця дислокації, а лише зміцнив стійки. На ранок 24 листопада "Гроза", взявши з собою одного стрільця, пішов у близьке село у справах, а к-ри "Максим" та "Жук" відійшли у ліс. Проте вже о 9 год стійкові зустріли вогнем наступаючі німецькі війська від с. Кобиловолоки, що прямували на табір групи. Відразу ж по заставі відкрили кулеметний вогонь, а гранатомети почали обстріл табору. За відсутності командирів оборону намагався організувати інтендант "Крук", але стрільці в паніці бою не виконували наказів і розбіглися по лісі. Зі сторони сіл Яблунів і Папірня поліційні війська взяли в оточення табір та наближалися до нього. Німецька частина в кількості 300 осіб повністю оточила підрозділ, намагалася його ліквідувати, проте повстанці пробивалися через лінію наступу та самостійно відходили, щоб перебути облаву. В цьому бою німці втратили 6 убитими, а група УНС – 3, двоє з яких прорвалися через ворожу лаву та відступали до села Яблунів, де у запаленій німцями stodолі, опинившись у безвихідному становищі, – пострілялися. Цю групу очолював кулеметник "Берега", який походив із Тербовлянщини [2, с. 397-398; 16, с. 28; 17, с. 608].

У таборі німецьким воякам дісталися харчові запаси та зброя, зокрема: два кулемети ДП, близько 10 гвинтівок, 70 гранат та майже весь виряд (шинелі, коци, наплічники тощо). Також до рук німців потрапив список з адресами членів цілої групи, який не був закодований. Упродовж кількох днів після бою зв'язкові розшукували по територіях Тербовлянщини та Копичинеччини стрільців з групи УНС, які самостійно переходили. Вже до 29 листопада у с. Хоростків Гусятинського р-ну зібралось 33 стрільці відділу, з яких 22 зі зброєю. Організаційний референт округи "Богдан" через нездатність керувати підрозділом зняв з поста "Грозу" і за розгром – віддав під суд в окружну військову команду (ОВК). Також він наказав відновити групу і перевести її в інший терен. Причиною наступу німців було визнано неконспіративну поведінку стрільців [2, с. 398-399; 17, с. 608].

Командування групою тимчасово доручено "Крукові", який у грудні 1943 р. перевів стрільців через сс. Лозівка (хутір), Глещавка, Ілавче, Сороцьке Тербовлянського р-ну в село Козівка Тернопільського р-ну, де було наново відновлено групу УНС. Наприкінці грудня командиром повстанського підрозділу був призначений військовий референт ОУН Тернопільського повіту Степан Маркіза. Перебравши відділ, він ознайомився зі станом справ та розподілив усіх стрільців роями на квартирування, почав проводити теоретичні заняття [1, арк. 9-10].

У цьому селі підрозділ провів першу половину січня 1944 р., зокрема Різдвяні свята, під час яких була присутня делегація від окружного проводу Тернопільщини. У відділ прибули із повітовим провідником ОУН Тернопільщини "Олесем" к-р "Роман", "Зот" – за одними даними, представник окружного проводу [18, арк. 196], за іншими – керівник зв'язку [4, с. 17] та подруга Емілія Дудар ("Лискавка") – референт жіночої сітки ОУН в Тернопільській окрузі. Остання привезла із собою святкові подарунки в формі пакуночків для вояків із різними дрібничками (гребінці, дзеркальця, шкарпетки, мило, цигарки, солодоші тощо), що їх зібрала жіноча сітка для відділу УНС [2, с. 400-401].

Під час святкування Лярій Лютий віддав наказ повстанцям території округи провести рейд, у який група вирушила відразу після закінчення свят. Рейд проходив переважно по Тернопільському повіті і не мав збройних зіткнень із ворогом. У десятих числах лютого у зв'язку з конференцією, ймовірно обласного проводу ОУН Тернопільщини в с. Драгоманівка Козівського р-ну, підрозділ к-ра "Гордія" виконував охоронну функцію. Так, два рої із групи були розквартировані на хуторі Доли с. Купчинці, а решта відділу в с. Настасів, відповідно, Козівського та Тернопільського р-нів [2, с. 401].

Член Тернопільської ПВК Володимир Качунь ("Бульба", "Сич") подає, що у лютому 1944 р. у зв'язку із наближенням фронту в Тернопільській окрузі мала відбутися "обласна конференція військовиків", однак через швидке наближення фронтової лінії її не вдалося провести. Проте йому в с. Чорторія Тернопільського р-ну в десятих числах лютого 1944 р. вдалося зустрітися з обласним провідником розвідки Іваном Яцишином ("Беркут", "Гордієнко"), від якого одержав інструкції на час стабілізації фронту [19, с. 269].

Подальший рейд підрозділу був у напрямі с. Нова Брикуля Тербовлянського р-ну, під час якого відбувалося постійне поповнення новими добровольцями. Тоді з відділу відібрали п'ятьох кандидатів до підстаршинської школи, яку організував військовий референт Бережанської округи Володимир Якубовський ("Бондаренко") наприкінці січня 1944 р. Незабаром підрозділ, збільшений до 100 стрільців, направили у Бережанський, а згодом у Рогатинський повіти для проходження подальшої військової підготовки, оскільки Тернопільська округа, на відміну від Бережанської, не мала великих лісових масивів і тому була менш придатною до повстансько-вишкільних дій [2, с. 401-402; 20, арк. 3]. У Бережанську округу ОУН входило п'ять повітів: Бережанський, Підгаєцький, Зборівський, Рогатинський та Перемишлянський [3, с. 45, 49].

Провід ОУН, засідання якого відбулося 5 грудня 1943 р., ухвалив розширити дії повстанської армії на територію Галичини та сформувати на базі УНС військово-територіальну одиницю – УПА-Захід, першим командиром якої було призначено організатора УНС Олександра Луцького ("Андрієнко", "Беркут") [21, арк. 94]. У грудні 1943 – січні 1944 років на основі УНС Тернопільської області утворено Тернопільську воєнну округу "Лисоня" з порядковим номером 3 (ВО 3 "Лисоня"), яку під псевдо "Остап" очолив обласний військовий референт Омелян Польовий [12, с. 29]. Перетворення підрозділів УНС



на УПА в низових ланках не було одномоментним процесом, а проходило впродовж січня–березня 1944 р., тому в цей період часу паралельно з назвою УПА широко вживалася назва УНС.

За свідченням ройового Дмитра Удовенка (“Хмара”), відділ направили у лісовий табір поблизу с. Тростянець Бережанського р-ну, де вояки до 20 березня 1944 р. проходили стрілецький вишкіл. 25 березня сотню поділили на три групи: 40 стрільців були демобілізовані, 20 стрільців залишилося в таборі, очікуючи нових добровольців, а решта стрільців відправили у Рогатинщину [14, арк. 10].

Сотню направили у лісовий табір, у якому від листопада 1943 р. перебувала сотня УНС “Сіроманці”. Місце для табору було вибрано біля с. Дички Рогатинського р-ну: “Ми заквартирували в колибах. Ідучи лісом, їх не можна було запримітити, бо вони скривались в берегах яру, а груба верства снігу була доброю маскировкою. Сам табір виглядав як селище... В одній такій колибі поміщалося найменше 10 людей, тобто один рій. При кінці яру була одна велика колиба... тут відбувалися виклади, грали різні вистави. В таборі Сіроманців ми перебували... до половини квітня [1944 р.] За той час сотня вишколювалася...” [2, с. 402].

Перебуваючи у Рогатинщині, сотня к-ра “Гордія” отримала криптонім “Буйні” (“Буйних”) та спільно із сотнею “Рубачі” утворили курінь під командуванням к-ра “Романа”. За цей час чисельний стан відділу постійно зростав за рахунок нових добровольців і членів української поліції з Тернопільщини, що їх скеровували у сотню “Буйні” [2, с. 402]. Стрілець Іван Джоджик (“Гай”) у спогадах подає, що сотня на кінець весни 1944 р. налічувала майже 200 повстанців [22, с. 28].

Перебуваючи на вишколі, 10 квітня 1944 р. “Буйні” спільно з сотнями “Рубачі” та “Сіроманці” брали участь в акції на осередок збройних формувань Армії Крайової (АК) у с. Ганачів Перемишлянського р-ну [2, с. 404]. За повідомленнями підпілля ОУН, польські партизани в кількості 200 осіб від літа 1943 р. діяли проти українців в околицях сіл Ганачів і Свірж Перемишлянського р-ну, де мали свій табір. Спільно з ними діяв єврейський підрозділ у кількості 60 стрільців. У січні 1944 р. поляки в с. Ганачів приймали групу радянських партизан із загону полковника Дмитрія Медведєва. В березні 1944 р. у селі біля костелу було зведено бункери, що їх огородили колючим дротом [23, с. 286, 338, 487, 689; 24, с. 934-935; 25, с. 284]. Сотня “Сіроманці” 3 лютого 1944 р., а у “березні 1944 р. спільно з одною чотою сотні «Орли»” вже проводила акції на с. Ганачів, проте вони результату не дали [26, с. 611; 27, с. 482]. Так, 10 квітня Дмитро Карпенко (“Яструб”) на чолі сотень “Сіроманці”, “Рубачі” та одної чоти із сотні “Буйні” провів наступ на підрозділ АК у цьому селі. Згідно з “Хронікою сотні «Буйних»” село оточили і за сигналом червоної ракети почали наступ. “Поляки, видно, були приготовані на це, бо, коли наша розстріляна показала під селом, відкрили по ній сильний вогонь. Незважаючи на те, наші чоти атакували зі всіх сторін. Вкоротці поляки побачили, що не встояться, почали розбігатись, одні до костела, а інші до льохів. Щойно тоді почалась погоня за ними і чистка. У висліді цієї акції спалене майже ціле село. Залишилася тільки мала частина... Хто пробував утікати з села, йому загороджували дорогу наші застави. Не здобутий залишився костел, в якому частина поляків забарикадувалася і відстрілювалася...” [2, с. 404]. Втрати відділів УПА, згідно з хронікою, були мінімальними – 1 з “Сіроманців” убитий та 1 легко поранений із “Буйних” [2, с. 404; 28, с. 158]. Проте, варто зазначити, що втрати можуть не відповідати дійсності та бути занижені.

Після виконання акції сотні повернулися у табір та розпочали приготування до святкування Великодніх свят. На поляні серед лісу спорудили престіл для польового Богослужіння. За спогадом стрільця сотні Степана Шпаковича (“Симон”), “Буйні” разом з іншими сотнями святити паску на малій Золотій поляні, оскільки велика була законспірована. Посвячували паску отці Телішевський та Нижникевич із ближніх сіл. Також стрільці сотні створили власний драматичний гурток, який після обіду показав для відділу комедію із внутрішнього життя сотні, а бунчужний “Максим” з ройовим Михайлом Качуровським (“Пугач”) представили на огляд похідний Марш сотні “Буйні” [2, с. 405; 29].

У другій половині квітня 1944 р. сотню “Буйні” відправлено на присілок сіл Мельна, Кам’янка Рогатинського р-ну для проходження подальшого вишколу, а також для реорганізації сотні у зв’язку із закінченням у травні курсу підстаршинської школи ВО. Старшинський і підстаршинський склад після реорганізації сотні на кінець весни 1944 р. виглядав так: сотенний командир “Вовк”, бунчужний “Голота” (“Красний”), інтендант “Кос”, командир 1-ї чоти – Степан Маркіза (“Гордій”), 2-ї чоти – “Максим”, 3-ї чоти – “Жук”. Ройовими 1-ї чоти були: “Цех”, “Назар”, “Жук” (“Довбуш”) і “Гроза”, якого за розгром відділу, ймовірно, після суду в окружній військовій команді понизили у посаді до ройового; 2-ї чоти: Іван Сович (“Фукс”), уродженець с. Ірровиці Тернопільського р-ну, Михайло Качуровський (“Пугач”), уродженець с. Острів, Тернопільського р-ну, “Лис” та “Соловій”; 3-ї чоти: Антон Андрусин (“Вихор”), уродженець с. Миролубівка Тернопільського р-ну, “Беркут”, “Горішний” та “Мороз”. Ройові “Цех”, “Назар”, “Фукс”, “Пугач” і “Вихор” були випускниками підстаршинської школи. Кухарями працювали стрільці “Заєць”, “Лис” і “Хитрий”. Із сотні знову відібрали кращих стрільців для навчання у школі підстаршин [1, арк. 15; 4, с. 17, 32, 50, 146; 19, с. 269, 271, 277].

Таким чином, сотня “Буйних”, укомплектована командним складом та з відповідним стрілецьким вишколом, була готова до виконання поставлених військовим штабом ВО 3 “Лисоня” завдань. Перебуваючи у складі куреня к-ра “Романа”, спільно із сотнею



“Рубачі” провадила активні військові операції як проти німецьких військ, так і проти радянської армії. Також треба зазначити, що сотня “Буйні” була одним із найперших військових підрозділів не тільки у Тернопільській окрузі, а й у цілій ВО 3 “Лисоня”. Заснована як самооборонна вишкільна група УНС у листопаді 1943 р. через декілька місяців завдяки командному складу окружної військової команди, згодом і штабу воєнної округи та добровольцям, розгорнулася до стану військового підрозділу повстанської армії – сотні УПА.

### Література

1. Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО). — Ф. Р-3432. — Оп. 1. — Спр. 204. — Арк. 1–41.
2. Хроніка сотні “Буйні” // Літопис УПА. Нова серія. — Т. 20: Воєнна округа УПА “Лисоня”. 1943–1952. Документи і матеріали / [упор. С. Воляннюк]. — Київ : Торонто, 2012. — С. 391–441.
3. Літопис УПА. Нова серія. — Т. 20: Воєнна округа УПА “Лисоня”. 1943–1952. Документи і матеріали / [упор. С. Воляннюк]. — Київ; Торонто, 2012. — 848 с.
4. Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 11: Тернопільщина: список упавших героїв української революції в боротьбі з московсько-більшовицьким окупантом за час від 13 березня 1944 р. до 31 грудня 1948 р. / [упор. Є. Штендера]. — Торонто, 1985. — 248 с.
5. Мірчук П. Українська Повстанська Армія. 1942–1952. Документи і матеріали / П. Мірчук. — Львів : Просвіта, 1991. — 448 с.
6. Шанковський Л. Українська Повстанча Армія // Історія українського війська (1917–1995) / [упор. Я. Дашкевич]. — Львів : Світ, 1996. — С. 482–695.
7. Шанковський Л. УПА на Підгаєччині (Причинки до історії В. О. ч. III “Лисоня”) / Л. Шанковський // Підгаєцька земля: історико-мемуарний збірник. — Дітройт : Головний комітет підгайчан, 1980. — С. 229–292.
8. Штендера Є. Книга полеглих Тернопільської округи / Є. Штендера // Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 11: Тернопільщина: список упавших героїв української революції в боротьбі з московсько-більшовицьким окупантом за час від 13 березня 1944 р. до 31 грудня 1948 р. / [упор. Є. Штендера]. — Торонто, 1985. — С. V–XVIII.
9. Буртник В. Шлях до волі. Нариси національно-визвольної боротьби на теренах Тереховлянщини / В. Буртник. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. — 432 с.
10. “Чорноморець” [– Жабич Л.]. Сотня “Трембіта” // Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 12: Третя Подільська воєнна округа УПА (“Лисоня”) / [упор. Є. Штендера]. — Торонто, 1989. — С. 211–229.
11. ДАТО. — Ф. Документи, передані В. Мармусом. — Арк. — Життєпис [Кульчицького Петра].
12. Воляннюк С. Омелян Польовий — “Остап” / С. Воляннюк. — Торонто; Львів : Літопис УПА, 2013. — С. 128 с.
13. Галузевий Державний архів Служби Безпеки України (далі – ГДА СБУ). — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 32. — Арк. 1–426.
14. Архів Управління СБУ в Тернопільській області. — Ф. 6. — Спр. 2774. — Арк. 1–55.
15. ДАТО. — Ф. Документи, передані В. Мармусом. — Арк. Життєпис [“Рекса”].
16. Українська Повстанська Армія. Бойові дії УПА за 1943–1950 рр. Частина друга. — “БУП”. — 1960. — 443 с.
17. Надзвичайний звіт про бої відділів УНС // Літопис УПА. Нова серія. — Т. 20: Воєнна округа УПА “Лисоня”. 1943–1952. Документи і матеріали / [упор. С. Воляннюк]. — Київ; Торонто, 2012. — С. 608–610.
18. ГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 80. — Арк. 1–371.
19. Літопис Української Повстанської Армії. — Т. 44: Боротьба з агентурою: Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН в Тернопільщині 1946–1948. Кн. 2 / [упор. П. Потічний]. — Торонто; Львів, 2006 — 1288 с.
20. ДАТО. — Ф. Р-3472. — Оп. 1. — Спр. 45. — Арк. 1–3.
21. ГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 62. — Арк. 1–289.
22. Джоджик І. Подорож у часі: спогади українського повстанця / [упор. Б. Новосядлий, О. Товарянська]. — Тернопіль, 2013. — С. 128.
23. Польсько-українські стосунки в 1942–1947 роках у документах ОУН та УПА: у 2 т. / [відп. ред. та упоряд. В. В’ятрович]. — Т. 1. Війна під час війни. 1942–1945. — Львів : ЦДВР, 2011. — 792 с.
24. Поляки і українці між двома тоталітарними системами. 1942–1945. — Т. 4. — Ч. 2. — Варшава; Київ, 2005. — 1186 с.
25. Ільюшин І. Українська Повстанська Армія і Армія Крайова. Протистояння в Західній Україні (1939–1945 рр.) / І. Ільюшин. — Київ, 2009. — 391 с.
26. Звіт про діяльність відділів УПА за лютий 1944 р. у Бережанській окрузі // Літопис УПА. Нова серія. — Т. 20: Воєнна округа УПА “Лисоня”. 1943–1952. Документи і матеріали / [упор. С. Воляннюк]. — Київ; Торонто, 2012. — С. 611.
27. Хроніка сотні “Сіроманці” // Літопис УПА. Нова серія. — Т. 12: Воєнна округа “Буг” 1943–1952. Документи і матеріали. Книга 1 / [упор. В. Мороз, О. Вовк]. — Київ; Торонто, 2008. — С. 475–510.
28. Мотика Г. Від Волинської різанини до операції “Вісла”. Польсько-український конфлікт 1943–1947 рр. / Г. Мотика. — Київ, 2013. — 360 с.
29. Інтерв’ю з Шапович Степаном Васильовичем // Режим доступу : <http://www.svoboda.lviv.ua/diyainist/novyny/000845/>.

*The article is devoted to the process of formation of the UPA group “Buini” and its cadre in the territory of Ternopil Military Okruha “Lysonia” during 1943–1944 years.*

*Keywords: Company “Buini”, Organization of Ukrainian Nationalists, Ukrainian People’s Self-Defence, Ukrainian Insurgent Army, Military Okruha “Lysonia”, Stepan Markiza (“Hordii”), World War II.*